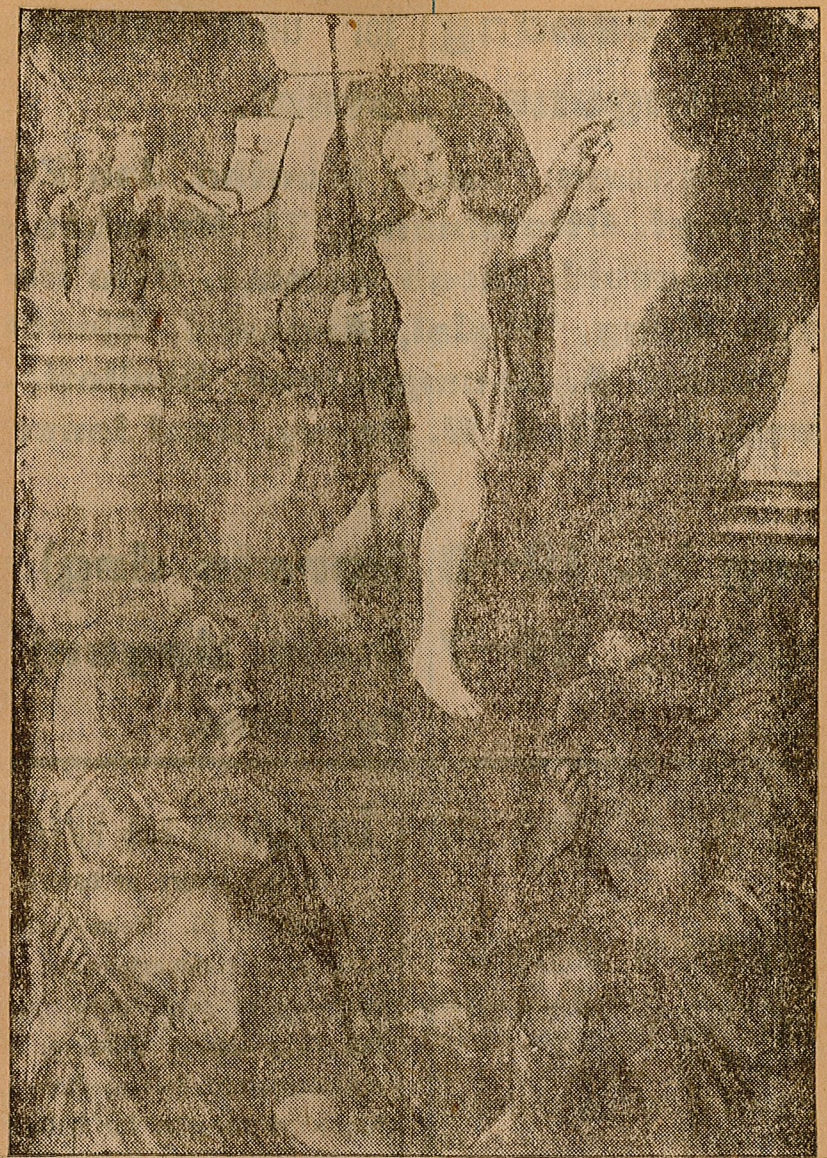

Vor Frue kirkes ældre altertavle.

Ved overlærer Joh. E. Brodahl.

Bevaret felt av Vor Frue kirkes ældre altertavle.
(Nu i Kunstindustrimuseet).

Den gang jeg like over jul i nærværende blad offentliggjorde en avhandling om Vor Frue kirkes nuværende altertavle, skedde det med et lønlig haab, at det ad den vei skulde lykkes mig at sette stoffet i sving, saa jeg kanske ogsaa kunde faa besked om kirkens ældre, 1837 utrangerte tavle. Denne kunde jeg ikke ta med med en gang, da jeg ikke sat inde med en eneste faktisk oplysning, hverken om dens tilblivelse, dens utseende eller dens skjæbne. Men det gik ganske rigtig som jeg haabet: fra

ikke mindre end tre hold fik jeg oplyst, at denne tavle befandt sig nede paa firmaet I. N. Bruuns brygge, siden den i sin tid var kjøpt av firmaets daværende chef, et par aar efter kirkens sidste restaurasjon av 1881. Paa henvendelse fik jeg lov til at se den, og jeg fik samtidig vite at den av den nuværende chef alt for en tid siden var tilbudt Kunstindustrimuseet her som gave. Den er nu overført til museet, og befinner sig for øieblikket i dettes læsesal.

Da det tør være mange der ikke har læst min tidligere artikkelrække, og de færreste der har læst den, vistnok husker de faa enkeltheter jeg der bragte frem om denne ældre tavle, rekapitulerer jeg her først disse faa enkeltheter. I kirkeinspektionens skrivelse til stiftsdirektionen om overdragelse av Domkirkens tavle, av dato 27de juni 1837, heter det: „— Frue Kirkes nu havende Altertavle, hvis plumpe Billedarbeide og ilde anbragte Malninger ere uden al Smag og for det øvede Øie endog stødende“. Og da den nye tavle samme høst var opsat, blev der fra først av foreslaaet av kirkevergen, at den utrangerte tavle skulde opbydes til salgs ved en auktion som like efter skulde holdes over kirkens overflødige materiel, trævirke etc. Men inspektionen mente at kirken vilde kunne paaregne at faa mere for tavlen ved et salg underhaanden til en kirke som trængte, og gav vergen i opdrag at prøve med en annonce i „Adresseavisen“ med opgivende av tavlens høide og bredde. Forsøket frugtete ikke, der kom vistnok intet bud, ialfald intet antagelig, for 1840 findes tavlen endnu i kirken. Den nye kirkeverge prøvet det sidste aar at avhænde den ved en lignende auktion, men budet paa 2 spd. 6 sk. blev underkjendt av inspektionen, og der blev gjort et nyt forgjæves forsøk med at avertere. Saa blev tavlen liggende der, nogen sier paa mørkloftet, andre i sprøitehuset, indtil den altsaa endelig efter 1881 blev avhændet sammen med det meste og værdifuldeste av kirkens gamle inventar.

At dømme efter det lille som altsaa er bevart av denne tavle oppe i Kunstindustrimuseet, forekommer det mig givet at den skriver sig fra 17de aarhundrede. Dette støttes ogsaa av den omstændighet, at i de aarganger jeg har gjennengaaet av Vor Frue kirkes bevarte regnskaper oppe i Stiftsarkivet, det vil si til langt ned i 1770-tallene, kan jeg ikke huske at ha støtt paa antydning av nyanskaffelse eller større reparatur ved altertavle i Vor Frue kirke.

Og isaafald kan der ikke herske tvil om at vi her har for os den tavle, om hvilken det i nævnte regnskaper fra aaret 1665 under 18de november heter følgende:

„Eftersom si: Morten Michelsens efterleversche i Kiøbenhavn hafuer forærit huendis gields fordring hos Peder Christensen til voris Altertaffles staffing da hafuer ieg i B: Anders Christophersøns og Hr. Olluf Christophersøns næruærelse accorderit med Hans Rasmussen Contrafeyr om samme staffing med dens tilbehøring for 90 Rd. 12 sk.“

Det vil være klart, at den malte tavle som nu befinder sig i Kunstmuseets læsesal, ikke kan være hele den oprindelige altertavle. For det første er den aldeles for liten i forhold til 17de aarhundredes smag og karakter, og den maatte helt forsvinde i kirkens store rum. Og aldrig i verden vilde kontrafeieren med den tids arbeidspriser faa saa god betaling som 90 rd. 12 sk. for det der smule arbeide. Desuten tyder kirkeinspektionens ovenfor citerte uttrykk paa en større tavle med malte felter og en stor barok træramme med træskurd og figurer. Rimeligvis er altsaa dette maleri bare det ene malte felt, og det efter emnet — *Jesu opstandelse* — at dømme, tilmed feltet i 2det stokverk. Hvor hele resten er blit av, er ikke godt at si. Muligens vil det lykkes at bringe det til rette igjen, sandsynligvis ikke.

Hvem der i tilfælde har lavet den utskaarne træramme med sit billedverk vites ikke. Kanske *Johan bilthugger*, som 1654—55 arbeidet i kirken med prækestolhimlingen og herrestolene, kanske ikke. Regnskaperne nævner det ikke, og nu rammen er tapt, er den stilkritiske vei ogsaa stengt. Men kontrafeieren Hans Rasmussen er utvilsomt identisk med „ærlig, velacht og kunstrige Mand“ *Hans Rasmussen Haard*. Og ham kjender vi da litt til. Der synes saaledes at skinne svakt igjennem de faa og yderlig spredte oplysninger vi har om denne mand, at han har været forholdsvis velstaaende, og har bevæget sig i byens bedste selskap paa den tid.

Der er en mulighet for at han kan ha opnaadd denne position gjennem sit giftermaal. Konen het *Lucia Jacobsdatter*, og deres eneste søn Jacob Hansson, og det er netop i den omstændighet, at han er opkaldt efter sin morfar og ikke sin farfar, at jeg ut fra tidens forutsætning ser et fingerpek denne av mig antydende retning. Nu forstaar sig — der kan jo ha været en ældre søn, der var død, og hadde hett Rasmus; men allikevel, jeg kan som sagt ikke verge mig for dette personlige indtrykk av at han hadde „faat brød for kone“. Han eiet gaard og grund i Frue sogn, og skal ha eiet den før 1660 — „mod Vor Frue Kirke og sahl: Her Augustini gaard mod vesten beliggende“ —, altsaa i en av gaterne som gaar øst-vest, kanske Kongens gate. Der bodde han ogsaa. Ved skiftet efter ham blev der gjort utlæg i den for en fordring stor halvtresindstyve riksdaler til ærlig og velforstandig mand Jens Knutsen, residerende paa Nordmør.

1ste mai 1664 kan han laane ut 600 rd. paa et bret til stiftsskriver og borgermester Andreas Christophersen Tønder, at avbetale aarsdagen efter med 6 pct. renter. Den blev imidlertid misligholdt. Paa selve obligationen har været paategnet smaa avdrag, senest 31te januar 1666. Det er kvitteringerne for mottagelsen av disse der har skaffet os greie paa mandens fulde navn. Da Hans kontrafeier døde, stod der med paa-løpende renter igjen 394 rd. 2 ort 4 sk.

Horneman har i sine notater blandet vor Hans Rasmussen sammen med en anden mand av samme navn, som vistnok var handelsmand og bodde i Groegaarden i Frue sogn. Han har paatvunget ham hans kone Lisbet Thomasdatter, og foruten hans egen søn Jacob tillike dennes tre børn. Naar det derfor i Vor Frue kirkes regnskaper for 1673 under 23de april tales om en indtægt paa 4 rd. 2 ort ved Hans Rasmussens quindes lig for jorden og de tre klokker tilsammen, og under 29de august s. a. om 3 rd. 2 ort

tuelle varers konfiskasjon 10 rd. til de fattige. For andre overtrædelser i denne forbindelse, salg og traktering av spirituosa, kunde bøterne stige endnu høiere, 20 rd. og mere til; men av dem gik halvparten i kongens kasse, den anden halvpart fik angiveren. Haardst gik det ut over dem som ikke hadde mynt at betale bøterne med. En arm guldsmedsvend her i byen og en garnisonssoldat var blit grepet in flagranti: med brandevinskjelen i fuld flyr og flamme. Inkvisitorernes forestilling gik ut paa at de paagrepne levet i sorteste fattigdom „med mange usle og nøgne Børn“, saa man aldrig i verden kunde vente at faa bøterne betalt hos dem. Stiftsbefalingsmand Randzow resolverte derfor paa grund av en eller anden konges skrivelse en anden straffeutmaaling: For hver riksdaler de ikke magtet at erlægge, skulde de lide paa kroppen med en dags fængsel paa vand og brød — det vil altsaa si 10 dages vand og brød for hver av dem. Slik fortonet altsaa forbudet sig her i byen, og som her saa ogsaa andetsteds.

Ti aar varte herligheten. Da meldte landsfaderligheten pas og i et resript av 2den mai 1767 blir reskriptet av 1757 i alt det væsentlige ophævet. Denne ophevelse begrundes alsidig og omstændelig med de daværende lavere kornpriser. Den folkefordring som var den bestemt uttalte hensigt ved reskriptet av 1757, blir i det nye reskript overhodet ikke berørt med en eneste stavelse — og den efterfølgende historie har tilfulde vist at forbudet dengang ikke hadde magtet sin opgave.

Joh. E. Brodahl.

Tuesday 14/11-22

ved Hans Rasmussens lig for jorden, den ny — 3: den i 1672 av den indvandrede tysker *Michael Kessler* støpte — og de to smaa klokker, reiser der sig straks spørsmålet om hvilken er hvilken. Men da det er overveiende sandsynlig, at den Hans Rasmussen som et par aar senere i panteboken nævnes i en pengetransaktion med Lorents Mortenssøn Angell, er handelsmanden, og dennes kone efter mandens død i bedste velgaaende reiser til Nordland og tar sine børn med sig, kan der vel ikke reises tvil om at det i nævnte aar avdøde ektepar er vore folk.

Registrering og vurdering efter dem blev merkværdig nok først avholdt 17de oktober 1676, og den 12-aarige Jacob Hanssøn arvet efter sin far vel 649 rdlr. Som hans verge opnævntes overformynderen Nils Assersøn Bli. 20de november samme aar sørget denne for at faa ordnet Andreas Christophersøns ubetalte obligation til faderen, slik at de 394 rdlr. — som av faderen var bestemt til sønnens mødrearv — med 6 pct. renter skulde betales til senest paaske 1678, og pengene forøvrig være forsikret i borgermesteren og hans hustrus gaard i Stjørdalen. Om og naar dette er gaat i laas, kan ikke sees. 22de september aaret efter besørget endvidere samme overformynder forældrenes efterlatte gaard solgt til Anthonj Lerche, der overtok den med heftelser og det hele. Han løste og betalte den ukjendte kjøpesum med 6 pct. renter 16de mai 1678.

Jacob Hanssøn Haar blev senere fænrik, og i 1691 gift med Anna Dorothea v. Krohg.

Slik som nu denne fattige rest av tavlen staar der i museets læsesal, avlægger den ikke just vidnesbyrd om nogen fremragende kapacitet hos sit ophav. Noget kunstverk kan det saavist ikke kaldes, jeg er ræd for at begrepet smørreri er sandheten nærmere. Og var det ikke fordi vi er saa heldige at kunne navnfæste arbeidet, og det likesaa tilfældig er et unikum, vilde neppe nok et eneste menneske vie tavlen nogen større opmerksomhet, end si da spendere en hel avhandling paa den. Men

nu gjør jeg det altsaa, og det paa et vist grundlag: den norske kunst og kultur befandt sig i det 16de og begyndelsen av det 17de aarhundrede paa bunden av en historisk bølgedal, den middelalderiske norske høikultur under Sverreætten var ebbet ut allerede før reformationen, og kun svakt og famlende banet fra 1650-aarene og utover det nye sig vei frem og op. Og i slike døde perioder spiller selv de spinkleste momenter sin rolle.

Kristusfiguren med labarum hængende paa et kors viser i sin fortegning og sin grove smakløse paaførelse av farven Hans Rasmussens abstrakte uformuenhet til at gjengi det nakne legeme. De svære hænder og føtterne — begge to hørefot — forsterker dette indtryk. Nederst i billedet ligger imidlertid den romerske vakt i større maalestok, i sine blåalige staaalhjelme med gule rustninger og røde gevandter. Den maate hvorpaa disse soldaters hudfarve er fremstillet der nede i skyggen, de rødgule eller sterkrøde lysflatter og striper over den enstonige graablaa bund vidner om en vis fart og malerisk sans, likesaa de lette, vel anbragte lysstreif i hvitgraat henover hjelmklafferne og fjærpynten. Oppe i hjørnet tilvenstre sees i liten maalestok de tre kvinder paa vei til graven, Maria Magdalena med salvekrukken gaar i spidsen. I sterk kontrastvirkning til disse figurers røde, blaa og gule kjortler er paa hodelinet og ellers lysflaterne paasmurt i tykt, kraftig graalig hvitt.

Og slet bevart er det hele, eftermørknet av tidens tand og av tykke lag med smuds. Den oprindelige blaa himmel er nu forsvundet, vasket av eller skrapet bort ved slit, saa Kristi glorie og den temmelig bastante gulbrune skykrans fortøner sig mot selve træflaten.

Men fordyper man sig trods alt i billedet, taalmødig og energisk, sker det som saa ofte ved den tids norske kunstneriske arbeider — bak de tykke sirupsfarver og det klodsete formsprog føler man sig frem til det som ligger bak, ind

til selve intentionen. Der merker man evnen og viljen, hvad der er tænkt og ment, og man skjønner at hvad der skorter paa, er ikke saa meget begavelse, som utdanning, smak og teknik, og det kunde det kunstneriske miljø her hjemme i Norge litet gi i de dage, og her i Trondhjem ikke mer end andetsteds. Kompositionen er dog neppe original, det ser ut som tavlen efter den tids sædvane her hos os er malt over et kobberstik eller en anden reproduktion.

Alt i alt kan den betegnes som et typisk norsk verk fra tiden omkring 1660, om end et av de ringeste.

Som haandverker var ogsaa Hans Rasmussen kontrateier ofte virksom i Vor Frue kirke: 21de september 1666 fik han for at „anstryge” uten omkring den gamle dør og inden døren med oljefarve 2 rdlr., 16de september 1669 hadde præsident Laurits Bastiansen forært en lysekrone til kirken, Hans Rasmussen forgyldte kulerne paa lænken den hang i, og 30te april 1670 hadde han en „tafle at staffere og en ljusestage under foden”. For det fik han to ort.

Men dermed er ogsaa uttømt alt det stof som det hittil er lyktes at dra frem om Vor Frue kirkes gamle altertavle og Hans Rasmussen kontrateier.